

Miksi tutkimusaineistoja halutaan avattavan?

Jyrki Hakapää, Suomen Akatemia

Suomen Akatemia & aineistohallinnan historia

- Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston perustaminen 1999
- Aineistohallintasuunnitelma osana rahoitushakemuksia: selvitys aineiston kokoamisesta, omistuksesta, käyttämisestä ja tallentamisesta.
- Vuodesta 2014 lähtien myös avaamisesta (kehotus)
- Vuodesta 2015 lähtien edellytys aineiston avaamisesta (avoimuuden eri asteet perustelluista syistä)
- Vuodesta 2016 lähtien hakemuksessa esitettävän aineistohallintasuunnitelman jakaminen kahteen osaan: tutkimussuunnitelman sisältö ja aineistohallinnan käytännöt (aineiston muoto, oikeudet, hallinnointi)
- Rinnakkaisuus avoimen julkaisemisen edellyttämisen kanssa.

Tutkimusaineistojen avaamisen vaatimus

- Suomen Akatemia edellyttää että sen rahoittamien hankkeiden vastuulliset tutkijat tallentavat ja avaavat hankkeensa tutkimusaineiston oman tieteenalansa kannalta tärkeässä kansallisessa tai kansainvälisessä arkistossa tai tallennuspalvelussa.
- Aineistoilla voi perustelluista syistä olla erilaisia julkisuuden asteita vaihdellen kaikille täysin avoimesta salaiseen – tutkijan on huomioitava avoimuuden taso ja perusteltava rajoitukset mikäli niitä on.

Perusteet avoimuuden vaatimuksille

- Akatemian strategia tavoitteet:
 - vahvistaa suomalaisen tutkimuksen laatua
 - vahvistaa tutkimuksen vaikuttavuutta
 - tukea tieteen uudistumista
 - kehittää vastuullista tiedettä.
- OKM:n asettama kansallinen visio (ATT-hanke 2014-2017):
 - Tutkimuksen avoimuudella yllättäviä löytöjä ja luovaa oivaltamista. Tämä tarkoittaa tilannetta, jossa tutkimuksen tulokset liikkuvat sujuvasti koko yhteiskunnassa.
 - Tiedon kulkua autetaan selkeiden linjausten ja hyvien käytäntöjen avulla sekä tarjoamalla palveluita tieteen ja tutkimuksen tulosten saatavuuden turvaamiseen. Avoimuus on yhteinen toimintamalli.
 - Avoimuus tuo suomalaiselle tutkimukselle kansainvälistä kilpailuetua.

Tutkimuksen uusien käytäntöjen omaksuminen ja tukeminen

- Tieteen näkökulmasta avoimuus on perustava tutkimusyhteisön toiminnan piirre.
 - tieteen edistymisen mahdollistaminen
 - tutkimuksen dialogin varmistaminen
 - tutkimuksen laadun ja hyvien käytäntöjen edistäminen
 - tieteen hyödyntäminen yhteiskunnassa
- Avoin tiede on useimmiten tutkijoiden oma liike, joka hyötyy koko yhteisön tuesta toimiakseen toivotulla tavalla.
 - Tutkijat, eri tieteenalojen yhteisöt
 - Tutkimusorganisaatiot, tutkimusinfrastruktuuri
 - Tutkimusrahoittajat
 - Yhteiskunta

Aineistojen tallentajat ja avaajat

- Akatemian rahoittamien hankkeiden tutkimusaineistot tallennetaan ja avataan oman tieteenalan kannalta tärkeässä kansallisessa tai kansainvälisessä arkistossa tai tallennuspalvelussa.
- Arkisto- ja tallennuspalveluja tarjoavat esimerkiksi:
 - Tietoarkisto FSD, joka ottaa vastaan paitsi yhteiskuntatieteellisiä, myös esimerkiksi humanistisia ja terveystieteellisiä aineistoja
 - FIN-CLARIN-järjestelmä (kieliaineistot)
 - OKM:n avoin tiede ja tutkimus -hankkeen (ATT) palvelut
 - avointen aineistojen julkaisualusta AVAA
 - tutkimusaineistojen hakupalvelu Etsin
 - tutkimusdatan säilytyspalvelu IDA
 - CERN:in Zenodo-arkisto
 - European Data Infrastructure EUDAT -tallennuspalvelu kaikille tieteenaloille.

Tieteenalojen omien käytäntöjen edistäminen

- Yksittäisellä tutkijalla tai tutkimusryhmällä on vastuu mahdollisuuksien käyttämisestä: arviointipaneeleilta ja rahoituksista päättäjiltä pyydetään näkemystä siitä, miten hyvin hakija on tehnyt julkaisusuunnitelmansa ja aineistohallintasuunnitelmansa oman tieteenalansa kontekstissa.
- Tutkimusorganisaatioilla ja laajemmin tutkimusyhteisöllä – Akatemia mukaan lukien – on vastuu mahdollisuuksien tarjoamisesta ja opastamisesta ottaen huomioon tieteen monimuotoisuus.
- Meriitin saaminen ja avoimuuden arviointi vaativat kehittämistä.
- Avoimuuden väärinkäytön ymmärtäminen, väistäminen ja poistaminen vaativat toimia.

Tallennettujen ja avattujen aineistojen määrä

- Vuonna 2013 18 % (10/56) kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan vastaanottamista akatemiahankkeiden loppuraporteista kertoi varastoineensa ja/tai avanneensa tutkimusaineistonsa.
- Akatemian suosittamat kolme suomalaista tietoaarkistoa tai -kantaa sisältävät n. 1400 tutkimusaineistoa.
 - Tutkimusaineistoja on avattu merkittäviä määriä myös muissa yhteyksissä, esim. kulttuuriperinnön, arkistojen ja kirjastojen kokoelmien digitalisointi tai kansainväliset tietoaarkistot
- Miten nämä luvut kasvaisivat jatkossa?